

QUÁ TRÌNH RA ĐÒI VÀ PHÁT TRIỂN CỦA TỔ CHỨC ĐẢNG CỘNG SẢN Ở HUYỆN PHÚ LỘC, TỈNH THỪA THIÊN HUẾ GIAI ĐOẠN 1930 – 1945

Nguyễn Chí Quang

Hội Nông dân tỉnh Thừa Thiên Huế

Email: chiquangtd@gmail.com

Ngày nhận bài: 9/01/2024; ngày hoàn thành phản biện: 29/01/2024; ngày duyệt đăng: 10/6/2024

TÓM TẮT

Huyện Phú Lộc nằm về phía Nam của tỉnh Thừa Thiên Huế. Với tinh thần yêu nước, nhanh nhạy với thời cuộc, nhiều thanh niên tiến bộ ở huyện Phú Lộc đã sớm tiếp thu chủ nghĩa Mác - Lênin, trở thành những đảng viên Đảng Cộng sản. Từ đó, hình thành nên tổ chức Đảng Cộng sản ở huyện Phú Lộc. Bài viết làm rõ quá trình ra đời và phát triển của tổ chức Đảng Cộng sản ở huyện Phú Lộc (nơi đầu tiên thành lập Chi bộ Đảng Cộng sản của tỉnh Thừa Thiên Huế ở địa bàn nông thôn) từ khi thành lập đến năm 1945. Đây cũng là giai đoạn các tổ chức Đảng Cộng sản ra đời và phát triển mạnh ở huyện Phú Lộc.

Từ khóa: Đảng Cộng sản, huyện Phú Lộc, ra đời.

1. ĐẶT VẤN ĐỀ

Những năm cuối thập niên 20 của thế kỷ XX, phong trào đấu tranh cách mạng ở Việt Nam chống lại thực dân Pháp diễn ra sôi nổi và có nhiều tổ chức cách mạng ra đời. Trong bối cảnh đó, ngày 03-02-1930, tại Hương Cảng (Hồng Kông, Trung Quốc), Đảng Cộng sản Việt Nam được thành lập. Đó là dấu mốc quan trọng trong lịch sử cách mạng Việt Nam. Từ đó, các tổ chức Đảng Cộng sản ở từng địa phương nhanh chóng được thành lập nhằm kịp thời lãnh đạo phong trào đấu tranh cách mạng của quần chúng Nhân dân. Trong đó, huyện Phú Lộc là một điểm sáng của tỉnh Thừa Thiên Huế về sự ra đời sớm của tổ chức Đảng Cộng sản. Từ khi có Chi bộ Đảng cộng sản đầu tiên (năm 1930) đến năm 1945, phong trào đấu tranh cách mạng nổ ra mạnh mẽ, trở thành huyện tiêu biểu của toàn tỉnh Thừa Thiên lúc bấy giờ.

2. TIỀN ĐỀ CHO SỰ RA ĐỜI CỦA TỔ CHỨC ĐẢNG CỘNG SẢN Ở HUYỆN PHÚ LỘC

Phú Lộc nằm về phía Nam của tỉnh Thừa Thiên Huế, có diện tích tự nhiên 720,9 km², cách cách trung tâm thành phố Huế khoảng 39km về phía Nam. Thời Pháp thuộc, huyện có 4 tổng (An Nông, Lương Điền, Diêm Trường và An Cư), 87 xã, thôn, ấp, giáp, sách [1, tr. 12]. Hiện nay, huyện có 17 đơn vị hành chính, gồm 02 thị trấn (Phú Lộc, Lăng Cô) và 15 xã (Xuân Lộc, Lộc Sơn, Lộc Bồn, Lộc An, Lộc Điền, Lộc Hòa, Lộc Trì, Lộc Bình, Lộc Thủy, Lộc Tiến, Lộc Vĩnh, Vinh Hưng, Vinh Mỹ, Vinh Hiền và Giang Hải¹). Phú Lộc có vị trí quan trọng trong phát triển kinh tế cũng như an ninh, quốc phòng đối với tỉnh Thừa Thiên Huế nói riêng và đất nước nói chung. Nơi đây có các tuyến đường quan trọng đi qua, là trạm trung chuyển Bắc - Nam, hơn 60 km đường quốc lộ 1A chạy qua, xe lửa xuyên Việt chạy song song với Quốc lộ 1A, đường 14 La Sơn đi Nam Đông, nối liền Phú Lộc với miền Tây của tỉnh Thừa Thiên Huế, đường Quốc lộ 49B từ Huế qua cầu Thuận An về Vinh Hiền nối thành phố Huế với vùng khu III Phú Lộc. Phú Lộc có diện tích đầm phá tương đối rộng lớn với các đầm Cầu Hai, Thủy Tú, La Hồng, An Cư và kết nối với nhau trong hệ đầm phá Tam Giang - Cầu Hai (trừ đầm An Cư) đã tạo điều kiện thuận lợi cho giao thông đường thủy.

Nhân dân Phú Lộc có truyền thống yêu nước, kiên cường, bất khuất, dám đứng lên đấu tranh chống lại cường quyền, áp bức, đặc biệt là đấu tranh chống lại kẻ thù xâm lược, giành độc lập cho dân tộc, bình yên của quê hương và tự do của bản thân. Nhiều người con của Phú Lộc được thừa hưởng truyền thống đó, dưới sự tuyên truyền của các tổ chức cách mạng đã sớm giác ngộ và trở thành những nòng cốt của phong trào cách mạng ở Phú Lộc nói riêng, Thừa Thiên Huế nói chung, như Lê Bá Dị, Hoàng Đức Trạch, Lê Minh, Lê Trọng Ngạc, Nguyễn Đình Sán, Phan Sung...

Dưới chế độ thực dân nửa phong kiến, nhân dân bị bóc lột nặng nề hơn bởi hai tầng áp bức thực dân, phong kiến. Từ đó bùng nổ lên nhiều cuộc đấu tranh của nhân dân, trong đó có người dân Phú Lộc, nổi bật như phong trào chống thuế năm 1908², phong trào “dùng hàng nội hóa, bài trừ ngoại hóa”, chống bắt lính, đi phu, hưởng ứng cuộc khởi nghĩa ở Trung Kỳ tháng 5/1916...

Các luồng tư tưởng mới được đưa vào địa bàn huyện Phú Lộc tạo nên sự thức tỉnh của đông bào. Đầu thế kỷ XX, một số gia đình ở Bàn Môn, Phú Môn, Nghi Giang, Mỹ Lợi... đã mời thầy về dạy học hoặc gửi con lên thành phố học tập. Những tầng lớp học sinh này chịu ảnh hưởng phong trào yêu nước và tích cực tuyên truyền tình hình

¹ Xã Giang Hải mới được thành lập từ việc nhập xã Vinh Hải và Vinh Giang đầu năm 2020.

² Dưới sự hướng dẫn, tổ chức của các ông Đỗ Quỳnh (người Phú Vang), Hoàng Đức Trạch, Hoàng Trọng Huyền (Bàn Môn), Phan Giác, Lê Đệ (Nghi Giang),... Nhân dân các tổng An Nông, Diêm Trường rầm rộ kéo về Huế tham gia đấu tranh chống thuế quyết liệt.

trong nước, thế giới trong dân làng. Những thanh niên yêu nước, tiến bộ tiêu biểu là các đồng chí Lê Minh, Lê Bá Dị, Lê Trọng Ngạc... đã trở thành những người dẫn dắt phong trào cách mạng trong địa bàn huyện. Những khuynh hướng tiến bộ đã được truyền đạt về tận những vùng đất ven biển xa xôi hẻo lánh, cách trở thông qua các nhóm đọc sách, báo. Sách báo tiến bộ được lưu hành ở một số làng như Bàn Môn, Phú Môn, Nghi Giang, Mỹ Lợi... Tiêu biểu như đồng chí Hoàng Đức Trạch chủ trì hội giảng báo ở làng Bàn Môn; đồng chí Nguyễn Đình Sản tổ chức nhóm đọc báo ở Nghi Giang; các đồng chí Lương Hàm, Tú Cảnh, Trần Nghịch, Nguyễn Thảo lập hội đọc sách báo ở làng Mỹ Lợi. Các nhóm này thường xuyên liên hệ với nhau và liên hệ với phong trào yêu nước dân chủ ở Huế. Đồng chí Lê Bá Dị truyền bá chủ nghĩa cộng sản, luận bàn việc nước cho thanh niên ở Phú Lộc. Đồng chí Hoàng Đức Trạch và Lê Bá Dị còn tổ chức hội truyền bá chữ quốc ngữ, vận động, tuyên truyền nhân dân đi học [1, tr. 33-34]. Họ còn vận động bài trừ mê tín dị đoan, đề cao thuần phong mỹ tục, cải các hương thôn.

3. TỪ ĐẢNG VIÊN ĐẦU TIÊN ĐẾN SỰ RA ĐỜI CỦA CHI BỘ GHÉP PHÚ LỘC - PHÚ VANG

Trước tình hình phong trào yêu nước và dân chủ dâng cao, cùng với tác động của các hoạt động cách mạng của Nguyễn Ái Quốc, các tổ chức Việt Nam Thanh niên cách mạng đồng chí hội và Tân Việt cách mạng Đảng đã hình thành cơ sở ở Huế. Tháng 4 - 1927, Tỉnh bộ Thanh niên Cách mạng đồng chí hội tỉnh Thừa Thiên được thành lập. Giữa năm 1927, tổ chức Tân Việt cách mạng Đảng ở Huế được hình thành. Tân Việt Cách mạng Đảng đã cử các đảng viên Trần Phạm Phụng, Trần Hữu Duẩn, Nguyễn Khoa Văn về vùng Truồi gây dựng cơ sở, liên lạc với nhóm thanh niên tiến bộ Lê Bá Dị, Lê Trọng Ngạc... Sau khi nghiên cứu “Đảng cương Tân Việt Cách mạng Đảng”, Lê Bá Dị đã gia nhập tổ chức này. Sau đó, ông được phân công phụ trách 3 tổng Kế Mỹ, Quảng Xuyên và Sư Lỗ. Cuối năm 1929, tại thành phố Huế, đồng chí Lê Bá Dị được đồng chí Trần Phạm Phụng và Trần Hữu Duẩn giới thiệu vào Đông Dương Cộng sản Liên đoàn [5, tr. 148]. Như vậy, đồng chí Lê Bá Dị đã trở thành đảng viên Cộng sản đầu tiên của huyện Phú Lộc.

Đầu năm 1930, Tỉnh ủy lâm thời Đảng bộ Đông Dương Cộng sản Liên đoàn tỉnh Thừa Thiên được thành lập. Đồng chí Lê Bá Dị phụ trách phong trào cách mạng nông thôn, trực tiếp là hai huyện Phú Vang, Phú Lộc. Những hoạt động tích cực của đồng chí Lê Bá Dị về công tác phát triển Đảng ở hai huyện Phú Vang, Phú Lộc dẫn đến việc thành lập chi bộ ghép Phú Lộc - Phú Vang. Tháng 01-1930, Chi bộ Đông Dương Cộng sản Liên đoàn huyện Phú Lộc - Phú Vang được thành lập gồm 6 đồng chí: Lê Bá Dị, Lê Trọng Ngạc, Bùi Pha, Đoàn Thông, Đỗ Tram, Trương Luyện [1, tr. 41] [2, tr. 27]. Tỉnh ủy cử đồng chí Lê Bá Dị làm Bí thư chi bộ ghép này. Việc Chi bộ Đông Dương

Cộng sản Liên đoàn ở Phú Lộc - Phú Vang ra đời đã đánh dấu sự phát triển của phong trào cách mạng theo xu hướng cộng sản, góp phần vào việc tuyên truyền, giác ngộ thanh niên yêu nước theo con đường cách mạng vô sản.

Từ ngày 06 - 01 đến ngày 03 - 02 - 1930, Nguyễn Ái Quốc đã chủ trì hội nghị hợp nhất các tổ chức cộng sản thành lập Đảng Cộng sản Việt Nam. Hội nghị hợp nhất thành lập Đảng là cơ sở cho sự hình thành sớm của Tỉnh Đảng bộ Thừa Thiên Huế, chỉ hơn một tháng sau khi Đảng ra đời. Tháng 4-1930, tại Bến Ngự (Huế), Đảng bộ Đảng Cộng sản Việt Nam tỉnh Thừa Thiên Huế được thành lập trên cơ sở thống nhất hai tổ chức cộng sản trong tỉnh là Đông Dương Cộng sản Đảng và Đông Dương Cộng sản Liên đoàn, do đồng chí Lê Viết Lượng làm Bí thư. Đồng chí Lê Bá Dị được bầu vào Ban Chấp hành lâm thời, trực tiếp chỉ đạo 3 huyện phía Nam của tỉnh (Hương Thủy, Phú Vang và Phú Lộc). Cùng với sự hợp nhất của Tỉnh Đảng bộ, Chi bộ Đông Dương Cộng sản Liên đoàn huyện Phú Lộc - Phú Vang cũng trở thành Chi bộ Đảng Cộng sản Việt Nam huyện Phú Lộc - Phú Vang.

Dưới sự chỉ đạo của đồng chí Lê Bá Dị, phong trào cách mạng ở Phú Lộc - Phú Vang phát triển mạnh, các cuộc mít tinh diễn ra rầm rộ, cờ Đảng được treo nhiều nơi (làng Nam Phổ Cầm, làng Xuân Lai, chợ Mỹ Lợi). Đồng chí Lê Bá Dị ra sức phát triển đảng viên mới ở vùng Truồi, từ đó Chi bộ Truồi ra đời năm 1930 (sau đổi tên thành Chi bộ Bàn Môn), trở thành một trong những Chi bộ Đảng đầu tiên ở vùng nông thôn trong tỉnh (cùng với Chi bộ Phước Tích, huyện Phong Điền). Các hoạt động của đồng chí Lê Bá Dị và các đảng viên ở ba huyện phía Nam được Hội nghị Tỉnh ủy Thừa Thiên lần thứ 2 đánh giá tích cao [5, tr. 151]. Chi bộ Truồi buổi đầu có các đảng viên Lê Trọng Uẩn, Lê Trọng Ngạc, Lê Thúc Khánh, Lê Nhã, Nguyễn Sơn...

Giữa lúc phong trào cách mạng lên cao, tháng 9 - 1930, đồng chí Lê Bá Dị bị thực dân Pháp bắt tại làng Bàn Môn và kết án 7 năm tù (1930 - 1936). Tháng 10-1930, đồng chí Lê Viết Lượng, Bí thư Tỉnh ủy Thừa Thiên bị bắt giam. Các đảng viên như Lê Trọng Ngạc, Đoàn Thông, Bùi Pha... cũng lần lượt bị bắt, phong trào đấu tranh trong huyện tạm thời lắng xuống một thời gian.

Năm 1932, Đỗ Tram và Trương Luyện bị bắt giam ở nhà lao Phú Lộc. Tại đây, hai đồng chí đã giác ngộ các thanh niên yêu nước quê ở Mỹ Lợi là Phan Sung, Phan Nhon, Đỗ Sứy... Năm 1933, một số tù chính trị được trả tự do, đã móc nối với cơ sở tiếp tục hoạt động. Phan Sung cùng Hoàng Trọng Tế chung vốn mở tiệm thuốc bắc trong chợ Mỹ Lợi ở nhà ông Phan Chuân, lấy tên là Mỹ Tường để làm địa điểm liên lạc nhận chuyển tài liệu mật, đón tiếp cán bộ của Đảng các nơi về công tác, xây dựng tài chính. Trạm liên lạc này do đồng chí Phan Đề (đảng viên, người Diêm Trường) phụ trách, Phan Sung vừa trực tiếp bán hàng vừa làm nhiệm vụ bí mật, cán bộ bí mật đón tiếp tại nhà đồng chí Phan Đề.

Năm 1936, đồng chí Lê Bá Dị ra tù và tìm cách liên lạc với các đồng chí Đỗ Tram (Phú Vang), Lê Trọng Ngạc (Phú Lộc), Nguyễn Khoa Văn (Huế) để xây dựng lại cơ sở. Đồng chí Lê Bá Dị tập hợp đảng viên của chi bộ ghép Phú Lộc - Phú Vang, khôi phục lại chế độ sinh hoạt Đảng, chuẩn bị phát triển đảng viên mới nhằm đáp ứng nhu cầu phát triển của thời kỳ cách mạng mới. Chi bộ tiếp tục duy trì hoạt động của hiệu thuốc bắc Mỹ Tường làm địa điểm liên lạc giữa chi bộ với phong trào cách mạng các huyện phía Nam Thừa Thiên.

4. TỪ CHI BỘ PHÚ LỘC ĐẾN HUYỆN ỦY LÂM THỜI PHÚ LỘC

Phú Lộc trở thành một trong những nơi có phong trào đấu tranh sôi nổi nhất trong công cuộc vận động dân chủ giai đoạn 1936 - 1939. Đặc biệt, Chi bộ Phú Lộc - Phú Vang đẩy mạnh công tác phát triển đảng viên mới, đưa đến việc thành lập chi bộ Phú Lộc độc lập, chức năng như Huyện ủy lâm thời trong năm 1936, do đồng chí Lê Bá Dị làm Bí thư Chi bộ.

Công tác tuyên truyền, gây dựng cơ sở, bồi dưỡng và phát triển đảng viên mới được Chi bộ rất chú trọng. Cùng với đó, phong trào dân chủ do Đảng phát động như luồng gió mới tràn đầy sinh khí thổi vào làng quê Phú Lộc làm chuyển biến tư tưởng của nhiều thanh niên yêu nước trong huyện. Đó là cơ sở để tổ chức Đảng trên địa bàn huyện Phú Lộc có bước tiến lớn. Năm 1936, Chi bộ kết nạp thêm ba đảng viên: Phan Sung, Võ Bính và Lê Thúc Khánh. Năm 1938, Chi bộ kết nạp các đồng chí: Đoàn Đình (Mỹ Lợi), Nguyễn Đình Sản, Lê Minh (Nghị Giang) [1, tr. 53], Lê Tự Điểm (Vinh Hưng). Năm 1939, đồng chí Lê Minh giới thiệu kết nạp đồng chí Lê Cương, Lê Hải ở Nghị Giang. Từ đó, Chi bộ ghép Nghị Giang - Đơn Chế ra đời vào tháng 7-1939 tại xóm Phường làng Nghị Giang, do đồng chí Lê Cương làm Bí thư. Có thể nói, với sự phát triển đó, Phú Lộc được đánh giá là địa phương có cơ sở của Đảng và tổ chức quần chúng cảm tình của Đảng được mở rộng nhiều nơi và mạnh nhất Thừa Thiên lúc đó.

Từ cuối năm 1939 đến cuối năm 1940, thực dân Pháp khủng bố phong trào cách mạng, nhiều cán bộ đảng viên bị bắt giam. Toàn tỉnh có 65 trong tổng số 76 cán bộ, đảng viên bị bắt giam. Ở Phú Lộc, các đồng chí Nguyễn Đình Sản, Võ Bính, Lê Thúc Khánh, Phan Sung... lần lượt bị bắt giam ở lao Thừa Phủ và các nhà lao khác hoặc bị quản thúc tại các trại tập trung. Những cán bộ, đảng viên còn lại của Phú Lộc hăng hái hoạt động nhằm khôi phục lại phong trào. Đồng chí Lê Minh, Lê Trọng Uẩn nêu cao vai trò tiên phong của người đảng viên, xây dựng cơ sở, phát triển đảng viên mới. Đồng chí Lê Minh liên hệ mật thiết với các đồng chí đảng viên mãn hạn tù như Nguyễn Sơn, Lê Quang Thuyết, tiến hành tuyên truyền, kết nạp nhiều đảng viên. Năm 1940, kết nạp các đồng chí Lê Cam, Đỗ Thảo, Lê Huê, Phan Tuệ (Nghị Giang, Đơn Chế), Cao Nhon và Trần Liễn (Mỹ Á)... Cũng trong khoảng thời gian này, ở Diêm Trường, Phụng Chánh có sự hoạt động của đồng chí Lê Tự Thanh, người Kim Long

(Huê), đảng viên được kết nạp năm 1930, về dạy học và lấy vợ ở làng Phụng Chánh (Vinh Hưng). Đồng chí Lê Tự Thanh đã giác các con là Lê Tự Lập, Lê Thị Tiếp và các học trò Hầu Thiết, Nguyễn Đức Đề... Trên cơ sở đó, Chi bộ Diêm Trường - Phụng Chánh được thành lập năm 1941¹. Với số lượng đảng viên lớn, Chi bộ Nghi Giang - Đơn Chế cũng nhanh chóng tách ra thành hai chi bộ độc lập là Chi bộ Nghi Giang và Chi bộ Đơn Chế.

Tháng 6 - 1941, tại thôn Niêm Phò (xã Quảng Thọ, huyện Quảng Điền), đồng chí Hoàng Tiến và Trần Bá Song đã tổ chức cuộc họp với đại diện các nhóm Cộng sản Phong Điền, Quảng Điền và Diêm Trường (Phú Lộc) bàn kế hoạch hoạt động. Cuộc họp đã quyết định thành lập Ban Vận động thống nhất Đảng tỉnh Thừa Thiên. Ban Vận động thống nhất Đảng trong toàn tỉnh đã thành lập Chi bộ ghép Phong - Quảng-Hương Trà (gồm 12 đảng viên), công nhận các chi bộ ở Phú Lộc và thành lập Tổng ủy Diêm Trường gồm các đồng chí: Lê Minh, Lê Hải, Trần Phùng, do đồng chí Lê Minh làm Bí thư.

Tổng ủy Diêm Trường năm 1941 gồm có 4 chi bộ với 23 đảng viên:

- Chi bộ Nghi Giang gồm 11 đảng viên: Lê Minh, Lê Hải, Lê Cương, Lê Huê, Phan Câu, Lê Kha, đồng chí Hứa, Cao Nhơn, Trương Tuyên, Phan Tuệ, Trần Liễu.

- Chi bộ Đơn Chế gồm 4 đảng viên: Trần Phùng, Đỗ Thảo, Trần Dật, Hoàng Đức Hứa.

- Chi bộ Diêm Trường - Phụng Chánh gồm 4 đảng viên: Lê Tự Thanh, Lê Tự Lập, Lê Thị Tiết và Trần Cầu.

- Chi bộ Bàn Môn gồm 4 đảng viên: Nguyễn Sơn, Lê Quang Thuyết, Nguyễn Liễu [1, tr. 66-67].

Sau đó, Chi bộ Nghi Giang tiếp tục phát triển số lượng với hơn 25 đảng viên (riêng xóm Phường có 21 gia đình nhưng có đến 23 đảng viên) [3, tr. 53].

Tổng ủy Diêm Trường phân công các đảng viên liên lạc, xây dựng cơ sở ở trong huyện, trong tỉnh và mở rộng địa bàn ra các tỉnh miền Trung. Đồng chí Đỗ Thảo vào tổ chức cơ sở ở vùng Đông An, Bình An, Thừa Lưu, Nước Ngọt thuộc tổng An Cư. Đồng chí Trần Phùng đi Hương Thủy, Phú Vang. Đồng chí Lê Minh, Lê Hải đi liên lạc với các tổ chức cách mạng ở thành phố Huế và ba huyện phía Bắc Thừa Thiên. Đồng chí Lê Tự Thanh vào Thanh Quýt, Quảng Nam, Quảng Ngãi liên hệ với du kích Ba Tơ. Sau này, đồng chí Nguyễn Đình Sản ra Thanh Hóa liên lạc với Xứ ủy Trung Kỳ (1944) [1, tr. 67]. Đồng chí Hồng Xích Tâm - Xứ ủy viên Trung Kỳ được Xứ ủy cử về Thừa Thiên kiểm tra và chấp nhận hệ thống tổ chức Đảng của Tổng ủy Diêm Trường.

¹ Chi bộ Diêm Trường - Phụng Chánh ra đời năm 1941 còn được giao nhiệm vụ chỉ đạo phong trào cách mạng ở làng Mỹ Lợi cho đến khi Mỹ Lợi có chi bộ vào năm 1944.

Tháng 7 - 1942, tại Quảng Điền, đồng chí Nguyễn Chí Thanh đã chủ trì Hội nghị phổ biến Nghị quyết của Trung ương Đảng (8 - 1941) về việc thành lập Mặt trận Việt Minh, đặt vấn đề giải phóng dân tộc lên hàng đầu, ra nghị quyết tập hợp, tổ chức quần chúng, thành lập Mặt trận Việt Minh các cấp... Hội nghị đã bầu ra Ban Chấp hành Tỉnh ủy lâm thời do đồng chí Nguyễn Chí Thanh làm Bí thư; các đồng chí Lê Minh, Lê Hải, Trần Bá Song, Hoàng Tiến được bầu vào Ban chấp hành Tỉnh ủy. Trước tình hình cách mạng có nhiều thay đổi, để đáp ứng yêu cầu tổ chức lại cơ quan lãnh đạo, việc thành lập tổ chức Huyện ủy được đặt ra một cách cấp thiết. Các đồng chí Lê Minh, Lê Hải, Trần Phùng đã giao nhiệm vụ cho các đồng chí Lê Cương và Nguyễn Sơn thành lập Huyện ủy lâm thời thay cho Tổng ủy Diêm Trường. Huyện ủy lâm thời Phú Lộc được thành lập năm 1942, do đồng chí Lê Cương làm Bí thư (1942 - 1945). Huyện ủy lâm thời ra đời đã nhanh chóng lãnh đạo phục hồi, mở rộng các hội quần chúng như Hội truyền bá quốc ngữ, hội đọc báo, hội giúp nhau làm nhà, hội đá bóng, hội cứu tế, cứu đói, nấu cháo phát cho người nghèo khổ. Đặc biệt, Huyện ủy lâm thời Phú Lộc tổ chức đội tự vệ Việt Minh và tổ chức một đội tự vệ gồm 7 đồng chí để bảo vệ cơ quan đầu não trong huyện.

Với đặc điểm nổi bật là cơ sở cách mạng vững chắc, số lượng đảng viên lớn, huyện Phú Lộc được chọn làm nơi đóng trụ sở Tỉnh ủy lâm thời Thừa Thiên. Từ năm 1942 đến tháng 7 - 1945, Tỉnh ủy lâm thời đóng trụ sở ở nhà đồng chí Lê Minh, đồng chí Bí thư Tỉnh ủy Nguyễn Chí Thanh về hoạt động bí mật tại đây. Nhà đồng chí Lê Minh ở Nghi Giang (xã Giang Hải) trở thành nơi in tài liệu và liên lạc của Tỉnh ủy ở phía Nam [1, tr. 70]. Tờ báo "*Đuổi giặc*", báo "*Vì nước*", "*Vì dân*", các truyền đơn, điều lệ Đảng cũng được in ra từ ngôi nhà này [6]. Trong khoảng thời gian 1942 - 1943, nhà của đồng chí Lê Tự Thanh ở làng Phụng Chánh cũng là nơi diễn ra nhiều cuộc làm việc và gặp gỡ của các đồng chí lãnh đạo Tỉnh ủy. Các bài giảng của đồng chí Nguyễn Chí Thanh lúc bấy giờ được tập hợp và in li tô ở nhà đồng chí Lê Tự Thanh để phát hành tài liệu tuyên truyền trong toàn tỉnh [4, tr. 99]. Một trong những trụ sở liên lạc của Tỉnh ủy lâm thời lúc này đặt tại nhà ông Phan Duệ ở xóm Cồn; đến khi đồng chí Trần Quý Hai đi họp Tân Trào về thì trung tâm liên lạc đặt tại nhà bà Lê Thị Phấn ở Nghi Giang. Trụ sở của Huyện ủy lâm thời Phú Lộc cũng đặt tại Nghi Giang. Ngày 29-7-1945, Huyện ủy lâm thời Phú Lộc chuyển sang làng Bàn Môn, có giao thông thuận tiện cho việc chỉ đạo cách mạng trong khắp địa bàn huyện. Sau Hội nghị Tỉnh ủy mở rộng tại đầm Cầu Hai (ngày 23 - 5 - 1945), Tỉnh ủy lâm thời dời trụ sở lên ngã ba Sinh (làng Lại Ân, xã Phú Mậu, huyện Phú Vang) [1, tr. 75].

Năm 1944, Chi bộ Mỹ Lợi được thành lập với 6 đảng viên, do đồng chí Phan Tuệ làm Bí thư và các đồng chí Đoàn Giáo, Đoàn Tư, Trương Thái, Trương Sâm (tức Hứa), Trương Thị Bảo.

Như vậy, đến năm 1944, Huyện ủy lâm thời Phú Lộc có 5 chi bộ trực thuộc (Ghi Giang, Đon Chế, Diêm Trường - Phụng Chánh, Bàn Môn, Mỹ Lợi) với số lượng đảng viên tương đối lớn (khoảng trên dưới 50 đảng viên).

Trong năm 1945, tình hình cách mạng chuyển biến nhanh chóng. Chớp thời cơ, nhân dân cả nước đã vùng lên làm nên cuộc tổng khởi nghĩa Cách mạng tháng Tám thành công. Ở Phú Lộc, dưới sự lãnh đạo của Huyện ủy lâm thời, chỉ trong hai ngày 19 đến 20-8-1945, Cách mạng tháng Tám ở huyện Phú Lộc đã thắng lợi hoàn toàn. Cuộc đấu tranh gian khổ, lâu dài của Nhân dân Phú Lộc đã kết thúc thắng lợi, xóa bỏ chế độ chính quyền thực dân, phong kiến tại địa phương, góp phần tích cực vào thắng lợi chung của toàn tỉnh. Ngày 23-8-1945, dưới sự lãnh đạo của Huyện ủy lâm thời, chính quyền cách mạng Phú Lộc huy động toàn thể Nhân dân và các đội tự vệ Việt Minh cùng với nhân dân các xã, thị trấn kéo lên sân vận động Tự Do (Huế) cùng với nhân dân thành phố mít tinh tuần hành thị uy tổng khởi nghĩa giành chính quyền.

5. KẾT LUẬN

Phú Lộc là một huyện cực Nam của Thừa Thiên Huế, khá cách xa trung tâm thành phố Huế. Tuy nhiên, với truyền thống yêu nước, nhanh nhạy với thời cuộc, nhiều thanh niên tiến bộ ở Phú Lộc đã sớm tiếp thu chủ nghĩa Mác - Lênin, trở thành những đảng viên Đảng Cộng sản; từ đó đưa tổ chức Đảng Cộng sản vào bén rễ tại làng quê Phú Lộc. Từ năm 1930 đến năm 1945 là giai đoạn các tổ chức Đảng Cộng sản ra đời và phát triển mạnh ở huyện Phú Lộc. Từ Chi bộ Đông Dương Cộng sản Liên đoàn huyện Phú Lộc - Phú Vang ra đời tháng 01 - 1930, rồi Chi bộ Đảng Cộng sản Việt Nam huyện Phú Lộc - Phú Vang; đến năm 1936 tách ra và thành lập Chi bộ Phú Lộc; năm 1941 thành lập Tổng ủy Diêm Trường và năm 1942 Huyện ủy lâm thời Phú Lộc ra đời. Trong tiến trình đó, phản ánh lên sự hình thành và phát triển của Tỉnh Đảng bộ Thừa Thiên Huế. Bởi đây là một địa phương có cơ sở Đảng, phong trào đấu tranh cách mạng mạnh mẽ bậc nhất và có nhiều dấu ấn của Tỉnh Đảng bộ Thừa Thiên Huế.

Tổ chức Đảng Cộng sản ở huyện Phú Lộc ra đời đã đưa phong trào cách mạng lan tỏa rộng khắp trên địa bàn huyện và kết nối với cấp trên, cũng như các địa phương khác. Từ khi ra đời, Đảng đã lãnh đạo Nhân dân huyện Phú Lộc đấu tranh qua các chặng đường 1930 - 1935, cao trào dân chủ 1936 - 1939, vận động giải phóng dân tộc 1939 - 1945, làm nên cuộc tổng khởi nghĩa Cách mạng tháng Tám 1945 thành công ở huyện Phú Lộc ngày 20 - 8 - 1945. Đó là bài học kinh nghiệm và tiền đề để Đảng bộ huyện Phú Lộc tiếp tục lãnh đạo nhân dân vượt qua hai cuộc kháng chiến chống kẻ thù xâm lược và xây dựng quê hương ngày càng giàu đẹp sau ngày giải phóng. Trong tiến trình của sự phát triển, buổi đầu đặt nền móng lúc nào cũng khó khăn hơn cả. Chặng đường gian khổ nhưng đầy tự hào đầy khiến chúng ta hôm nay không thể không xúc động khi tưởng nhớ về thời điểm cách đây 93 năm Đảng ra đời.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

- [1]. Ban Chấp hành Đảng bộ huyện Phú Lộc (1998). *Lịch sử Đảng bộ huyện Phú Lộc (1930 - 1975)*, Nxb. Chính trị quốc gia, Hà Nội.
- [2]. Ban Chấp hành Đảng bộ huyện Phú Vang (2015). *Lịch sử đấu tranh, xây dựng của Đảng bộ và Nhân dân huyện Phú Vang (1930 - 2015)*, Nxb. Thuận Hóa, Huế.
- [3]. Ban Chấp hành Đảng bộ xã Vinh Giang (2016). *Lịch sử Đảng bộ xã Vinh Giang (1930 - 2015)*, Nxb. Thuận Hóa, Huế.
- [4]. Ban Chấp hành Đảng bộ xã Vinh Hưng (2017). *Lịch sử hình thành, đấu tranh cách mạng của Đảng bộ và Nhân dân xã Vinh Hưng (1930 - 2015)*, Nxb. Thuận Hoá, Huế.
- [5]. Ban Nghiên cứu Lịch sử Đảng tỉnh Bình Trị Thiên (1984). *Một lòng vì Đảng vì dân*, Nxb. Thuận Hóa, Huế.
- [6]. Bản chép tay của đồng chí Hà Thắng - nguyên là cán bộ Bảo tàng Lịch sử và Cách mạng Thừa Thiên Huế, ghi chép lại lời kể của đồng chí Lê Cương, tài liệu hiện được lưu giữ tại Bảo tàng Lịch sử Thừa Thiên Huế.

**THE BIRTH AND DEVELOPMENT OF THE COMMUNIST PARTY
ORGANIZATION IN PHU LOC DISTRICT, THUA THIEN HUE PROVINCE
PERIOD 1930-1945**

Nguyen Chi Quang

Thua Thien Hue Provincial Farmers' Union

Email: chiquangtd@gmail.com

ABSTRACTS

Phu Loc district is located in the southern part of Thua Thien Hue province. With a patriotic spirit and a keen response to the times, many progressive young people in Phu Loc quickly embraced Marxism-Leninism and joined the Communist Party. This led to the formation of the Communist Party organization in Phu Loc district. The article clarifies the birth and development of the Communist Party organization in Phu Loc district (which was the first rural area in Thua Thien Hue province to establish a Communist Party cell) from its inception until 1945. This period marked the emergence and flourishing of Communist Party organizations in Phu Loc district.

Keywords: Communist Party, Phu Loc district, born.

Nguyễn Chí Quang sinh ngày 03/7/1977. Ông học cử nhân Lịch sử từ 1997 đến 2001 tại Khoa Lịch sử, Trường Đại học Khoa học, Đại học Huế. Năm 2020, ông nhận học vị Thạc sĩ tại Trường Đại học Khoa học, Đại học Huế. Hiện nay, ông công tác tại Hội Nông dân tỉnh Thừa Thiên Huế.

Lĩnh vực nghiên cứu: Lịch sử Việt Nam cận hiện đại.